

lék megidézéseként, de egy életmű szimbolikus lezárásaként is: „Felemel, hogy bensőnk szinte beleszédül, / Már mindenünk repülne, csak a lábunk szilárd, / Aztán szálszakadás — az elszabadult, felajzott // Sárkány egy szál maga száguld: földindulás.” (*Jelenkor – FISZ*, Budapest, 2016)

TANOS MÁRTON

FÓTHY JÁNOS: HORTHYLIGET

Radnóti Miklós, Szerb Antal, Sárközi György, s még számos zsidó származású írónk holokauszt-szenvedéstörténetéről sokan és sokat tudunk. Sok, arra nagyon érdemes emberről viszont semmit, vagy nagyon keveset. Éppen ezért az Ungvári Tamás válogatásában megjelenő, tízkötetesre tervezett sorozat, a „Tanúságtevők” nyitó darabja, a *Horthyliget* (épp úgy, mint a sorozatban a későbbiekben megjelenő, a feledésből „visszamentett” többi mű) jóval kevésbé ismert munkaszolgáltatós-kálváriákat, szerzőket, műveket idéz fel.

Fóthy János, a Pesti Hírlap népszerű munkatársa, költő (a túlélő tanúságtevők egyike) arról az 1944 tavasztól nyárig tartó időszakról számol be, amikor a „magyar Ördögszigeten”, valójában a Csepel-szigeten, a kifejezetten zsidó értelmiségiek számára létrehozott internálótáborban kellett elszenvednie válogatott megaláztatásokat. Olyan társak között, mint a szenvedésből is szóviccet faragó Grätzer József, aki a „Sajtókamara” szót itt faragta át „Sajgó-kamarává”, vagy a sokkal tragédia-közlelőbb lelkialkatú Mohácsi Jenő, aki *Az ember tragédiája* igényes, ihletett németre fordítója volt.

Az 1893-ban született, tehát a feljegyzések születése idején 51 éves író-újságíró, aki addig kényelmes otthonában a szellemi szabadfoglalkozásuk hol kényelmes, hol robotos, esetében agglényi életét élte, nem csupán megrendítették, de hivatásában meg is érlelték, fel is emelték a számára rendelt holokauszt-események. Könyvének legmegrendítőbb részlete két katolikus pap alakját idézi fel; az augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján prédikálót, a negatív példát, tapintatosan nem nevezi meg, de nagyon beszédesen jellemzi: „Volt a gyárnak egy fiatal papja, csinos, szőke fiatalember, akit kifogástalan reverendájában gyakran láttunk a gyárudvaron. Soha ránk sem nézett. (A „ránk” a táborban élő katolizált zsidó értelmiségieket jelenti — P.É.) Miközben hazafias frázisoktól puffogó, banális, lapos szentbeszédét mondta, szinte kínosan kerülte, hogy a sárga csillagos csoportra tekintsen, úgy tett, mintha észre sem venne bennünket. Leírhatatlanul keserű szájjal hagytam el a szentmise végén a kápolnát, az volt az érzésem, mintha Istent kerestem

volna, és valaki közénk állt, le akart tagadni az Úr elől.” Alig öt nappal később, a nagy magyar egyházi-történelmi ünnepen egészen ellentétes értelmű élményben részesülhettek a megkeresztelkedett internáltak. Az ezúttal meg is nevezett fiatal csepeli káplán, Angeli ugyanis Arany János csaknem száz esztendővel korábbi bravúráját ismételte meg. Ő is egy középkori példázatot választott — *A walesi bárdoké*hoz nagyon hasonló logikával —, amikor Szent Istvánnak, első királyunknak a pángermán terjeszkedéssel kapcsolatos, mindent elsöprő ellenszenvét helyezte prédikációja középpontjába, amelynek egyik kulcsfigurája éppen István sógora, a törtető Henrik herceg volt (egy a militáns elő-Hitlerrek közül!), akit ő szépen a Lajtába fojtatott. A kevésbé allegorikus folytatás még hatásosabb, még inkább megtisztító erejű és megrázó: „Beszélt a fiatal pap a vér és a faj mítoszáról, amelyről éppen most láthatjuk, hova sodorta azt a népet, amely ennek hódol a Krisztus igéje helyett. Beszélt a kereszténység fogalmát lejárató úgynevezett világnézetekről... Ámulatunk egyre növekedett a fiatal pap iránt, aki szinte állandóan felénk fordulva prédikált, mintha egyedül csak nekünk szólt volna a szentbeszéde, és mintha egész magatartásával azt akarta volna kifejezni: ti megértitek, amit gondolok és mondok... Akinek füle van, hallja, akinek szeme van, lássa... — mondta az Úr Jézus. Ez a szentbeszéd nem csak felemelt, megvigasztalt, nem csak kárpótolta a múltkoriért. Bátor tett volt ez a beszéd, hiszen olyan helyen hangzott el, ahol a *hívők* jelentékeny része Krisztus keresztjénél többre becsülte a — nyilaskeresztet. Angeli volt a fiatal pap neve, aki káplán volt Csepelen.”

Aligha véletlen, hogy a válogatott megaláztatásokat, testi megpróbáltatásokat felidéző szöveg egy ilyen, humánus és humanitárius epizóddal, mondhatni, a szerző 1979-ig tartó, hosszú életének egyik legszebb útravalójával zárul. Angeli tisztelendő bátorsága és hite is hozzájárulhatott ahhoz, hogy azok, akik a kicsiny magyar Ördögsziget egykori foglyai voltak, a háború végeztével (már akik túléltek közülük az 1944 augusztusa és 1945 tavasza közötti időszakot) nem fordultak el a katolicizmustól, de legalábbis soha nem utasították el a zsidó-keresztény párbeszéd létjogosultságát.

A „Tanúságtevők” nyitánya nagyszerű választás volt: életteli, fordulatos, komoly tanúságokban és ironikus kitérőkben bővelkedő szövege méltó arra, hogy a témára hangolja a „hétköznapi fasizmus” fájdalmas, a nagyok mellett kicsiny mártíriumokban gazdag eseményeit megérteni akaró mai olvasókat. (*Scolar Kiadó*, Budapest, 2016)

PETRŐCZI ÉVA